

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

«Ήθελα να μιλήσω κατευθείαν για τη Θεσσαλονίκη, ήθελα να διασώσω..., να δώσω την εικόνα της Θεσσαλονίκης όπως την κράτησα εγώ από μικρό παιδί, την εικόνα των ανθρώπων, τις σχέσεις, αυτά δηλαδή που δεν διασώζονται σε καμιά εφημερίδα και σε κανένα ιστορικό βιβλίο ή έγγραφο ποτέ...» (Εντευκτήριο, Θεσσαλονίκη, τχ 2, Φεβρουάριος 1982, σσ. 33-39)

Από το βιβλίο του Γ. Ιωάννου "Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ", Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ

Θα προσπαθήσω ώστε η κατάθεσή μου αυτή για το διωγμό και την εξόντωση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης επί γερμανικής κατοχής να είναι ξερή — ξερή και στεγνή — χωρίς ιστορικές και φιλολογικές επεκτάσεις ή αμφίβολα ακούσματα. Και όλα αυτά από σεβασμό προς το φριχτό μαρτύριό τους, που μόνο το πένθος και την άκρα σοβαρότητα εμπνέει.

Δεν είναι, άλλωστε, πολλά, ούτε ιδιαιτέρως συνταραχτικά αυτά που έχω να πω εγώ για την υπόθεση, γιατί ήμουν τότε μικρό παιδί — φτωχός και περικόλειστος έφηβος — με βάσανα και προβλήματα, που τον κρατούσαν κιόλας σε απόσταση από τους άλλους. Πάντως, οι Εβραίοι στη Θεσσαλονίκη ήταν τόσο πολλοί και τόσο μπλεγμένοι με τη ζωή μας, ώστε όσο κλειστός και αν ήσουν ήταν αδύνατο να μην υποπέσει στην αντίληψή σου η συμφορά, που τους είχε βρει.

Αλλά και οι Εβραίοι σαν λαός ήταν ανέκαθεν πολύ κλειστοί και ιδιαίτερα αποτραβηγμένοι από μας, κι αυτή τη στάση εξακολούθησαν, δυστυχώς, να την κρατούν και όταν οι Γερμανοί άρχισαν να τους περισφίγγουν. Δεν ξέρω ακριβώς τους λόγους της απόστασης — αν και τους υποθέτω — αλλά νομίζω πως ήταν βαρύ σφάλμα τους αυτό. Θα είχαν σωθεί και άλλοι τους, πολύ περισσότεροι. Ο διωγμός, βέβαια, και η εξόντωση δεν επρόκειτο να αποτραπεί, αλλά θα σώζονταν και άλλοι, ιδίως νεότεροι. Υποθέτω πως η σατανικότητα και η αποφασιστική σκληρότητα των διωκτών έκανε τους Εβραίους να προτιμήσουν σιωπηλά την οδό του μαρτυρίου, που τη φαντάζονταν, βέβαια, φριχτή, μα με κάποιο λογικό τέρμα. Και γελάστηκαν οικτρά.

(...)

Πρώτα πρώτα, από την αρχή της κατοχής εμφανίστηκαν σε ορισμένα μαγαζιά, και μάλιστα της Τσιμισκή, κάτι τυπωμένα χαρτόνια, που έγραφαν: «Οι Εβραίοι είναι ανεπιθύμητοι». Τα χαρτόνια αυτά τα έβαζαν στο τζάμι τής βιτρίνας και της εισόδου. Στην αρχή αυτό μας έκανε εντύπωση, άσχημη εντύπωση, αλλά γρήγορα το συνηθίσαμε, καθώς είχαμε κάθε μέρα και νέα βάσανα. Στο κάτω κάτω εμείς δεν ήμασταν Εβραίοι...

Ύστερα μάθαμε πως στην πλατεία Ελευθερίας — τι ειρωνική σύμπτωση! — οι Εβραίοι έπαθαν από τούς Γερμανούς μεγάλη νίλα κάποιο πρωινό. Αυτά όλα τα μαθαίναμε από τον κόσμο. Οι Εβραίοι τού σπιτιού μας δεν έβγαζαν άχνα. Εκείνος όμως ο κύριος Σιντώ είχε μείνει πετσί και κόκαλο.

Κάποιο χειμωνιάτικο πρωί αντικρίσαμε ξαφνικά ορισμένους να κυκλοφορούν στους δρόμους μ' ένα μεγάλο πάνινο κίτρινο άστρο στο μέρος της καρδιάς. Ήταν οι Εβραίοι που είχαν πάρει διαταγή να το φορούν και στην παραμικρή τους μετακίνηση, αλλιώς κινδυνεύαν. Και αυτό δε σήμαινε τίποτε άλλο από θάνατο. Οι Εβραίοι του σπιτιού μας και πάλι δεν έβγαζαν άχνα. Νόμιζαν ίσως πως με την άκρα υπομονή και ταπείνωση θα κατόρθωναν να κάμψουν τον παράφρονα διώκτη τους. Η Θεσσαλονίκη για αρκετές

ημέρες, όχι περισσότερες από μήνα, είχε πλημμυρίσει από κίτρινα, κινούμενα άστρα. Πραγματικά ήταν πολύ καλομελετημένο το σημάδι. Διακρινόταν από πολύ μακριά.

(...)

Ώσπου ένα ξημέρωμα του Απριλίου, ιδιαίτερα νομίζω γλυκό, ξέσπασε το μέγα κακό. Ένα μεγάφωνο ουρλιάζει στο δρόμο. «Όλοι οι Εβραίοι στις πόρτες. Έτοιμοι προς αναχώρηση!» Είναι το αυτοκίνητο της προπαγάνδης, ένα μαύρο «Όπελ». Λαρυγγώδεις φωνές, κτηνώδη προστάγματα γερμανικά. Είμαστε μπλοκαρισμένοι. Κρυφοκοιτάζοντας βλέπουμε τους Γερμανούς των SS και εκείνους τους λεγόμενους «πεταλάδες» να ανεβοκατεβαίνουν βιαστικά στα σπίτια, κραυγάζοντας άγρια και βροντολογώντας τις πόρτες. «Τους παίρνουν τους Εβραίους!»

Ντυνόμαστε όπως όπως και κατεβαίνουμε από το πέμπτο πάτωμα στο δεύτερο, όπου επικρατούσε θρήνος και σύγχυση. Οι καινούργιοι Εβραίοι είχαν κιόλας κατεβεί και έτσι δεν τους είδαμε. Έμεναν οι δικοί μας, που βρίσκονται σε αλλοφροσύνη. Αλλοφροσύνη όχι τόσο απελπισίας, όσο ετοιμασίας. Να μην ξεχάσουν τίποτε από τα απαραίτητα, από όσα είχαν σκεφθεί. Τα βασικά τα έχουν, βέβαια, έτοιμα, από μέρες αμπαλαρισμένα, αλλά τρέχουν αλλόφρονες για τα ψιλοπράγματα. Η κυρία Σιντώ βράζει αυγό για τον Ίνο, θα είναι το τελευταίο του. Του το μπουκώνει, ενώ από την εξώπορτα κάτω έρχονται κτηνώδεις προσταγές. Οι πόρτες όλες ορθάνοιχτες, σύμφωνα με τη διαταγή. Όσοι κρυφοκοίταζαν από τα παράθυρα είδαν τις ίδιες στιγμές του Γερμανούς να τραβοκοπούν τους Εβραίους από τα σπίτια της οδού Σιατίστης και να τους σέρνουν στη φάλαγγα. Ιδίως είδαν γέρους και γριές, που τους τραβοκοπούσαν με τα νυχτικά. Στο δεύτερο πάτωμα έχουν κατεβεί και από τα άλλα πατώματα συγκάτοικοι, γυναίκες κυρίως. Φιλιούνται σταυρωτά με την κυρία Σιντώ. Μια δικιά μας σταυροκοπιέται και λέει δυνατά: «Μάρτυς μου ο Θεός, θα σας τα δώσω πίσω όλα». Φαίνεται της έχουν εμπιστευθεί πράγματα και μπορώ να πω ότι σωστά την έχουν διαλέξει.

Ένας ένας κατεβαίνουν οι Εβραίοι τη στριφογυριστή σκάλα, όπου εγώ ζύνοντας με ένα καρφί τη λαδομπογιά του τοίχου είχα γράψει με μεγάλα γράμματα ΕΠΟΝ. Ο πατέρας μου τότε κόντεψε να με δείρει. «Στο σπίτι σου μέσα το γράφεις;», μου φώναζε. Τελευταία κατεβαίνει η κυρία Σιντώ, κρατώντας τον Ίνο από το χέρι. Μισοκατεβαίνω και κοιτάζω κρυφά στην εξώπορτα. Στέκονται όλοι αραδιασμένοι στην πόρτα σαν να πρόκειται να βγουν φωτογραφία. Θα περάσει ο έλεγχος, θα δούνε αν είναι όλοι παρόντες και θα τους προσθέσουν στη γραμμή. Οι δικοί μας είναι εντάξει, όλοι παρόντες. «Καλά παιδιά». Η φάλαγγα σχηματίζεται στη Βενιζέλου.

Οι πόρτες του διαμερίσματος των Εβραίων μένουν ανοιχτές. Οι συγκάτοικες παίρνουν ό,τι μπορούν και, όπως αποδείχτηκε, καλά κάνουν. Παίρνουν κυρίως ρουχισμό και μικροπράγματα, που μπορούν να μεταφερθούν στα γρήγορα. Γιατί υπάρχει μεγάλος φόβος. Οι Γερμανοί από μέρες έχουν διακηρύξει πως όποιος παίρνει τα υπάρχοντα των Εβραίων τον περιμένει – τι άλλο; - τον περιμένει θάνατος.

(...)

Από ψηλά, από την πίσω μεριά του σπιτιού, βλέπαμε από την πρώτη μέρα κιόλας το εξής φαινόμενο: Είχαν ανοίξει τα εβραϊκά μαγαζιά από πίσω και τα άδειαζαν. Δηλαδή διάφοροι κάτοικοι της οδού Κλεισούρας άδειαζαν τα μαγαζιά της Ιουστινιανού. Και έβλεπες κρεβάτια, μπουφέδες, ντουλάπες, καναπέδες, κομοδίνα, να ανεβαίνουν με σκοινιά σε δεύτερα και τρίτα πατώματα, που βέβαια δεν φαίνονταν από το δρόμο. Όλα αυτά μέσα σε φοβερή

βιασύνη και σε αγωνιώδεις κινήσεις. Σε λίγες μέρες, οι Γερμανοί μοίρασαν τα μαγαζιά σε διαφόρους τύπους, που ίσως μπορεί να φαντασθεί κανείς πώς τους διάλεξαν. Αλλά τα μαγαζιά βρέθηκαν άδεια και αυτό ήταν μια καλή, αν και η μόνη, τιμωρία τους.

(...)

Από τους Εβραίους του σπιτιού μας κανένας δε γύρισε. Πάει και η παχουλή κυρία Σιντώ, πάει κι ο μικρός Ίνο, πάει και το κοκκινομάλλικο κορίτσι. Αλλά κι από τη γειτονιά ελάχιστοι γύρισαν. Και πολύ τσακισμένοι. Έφταναν ένας ένας σιωπηλοί και ταπεινοί, έπαιρναν το σπίτι τους, αν μπορούσαν, και ξανάπιαναν τη δουλειά τους.

Έτσι, κανένα χρόνο μετά τον πόλεμο, και όταν όλα φαίνονταν μακρινά και κάπως ξεχασμένα, είδαμε μια μέρα το καφεκοπτήριο κάτω από το σπίτι μας ανοιχτό. Οι δυο νεαροί γιοι του Αζούς, οι παλαιστές ή πυγμάχοι, είχαν γυρίσει. Ο γερο-Αζούς όμως όχι. Χάθηκε κι αυτός στα μακρινά στρατόπεδα της παραφροσύνης.

Έγραψα εδώ, κατά μήνα Φεβρουάριο του 1983, όσα είδα και διεπίστωσα ο ίδιος για το διωγμό των Εβραίων της Θεσσαλονίκης από τους Γερμανούς. Και τα έγραψα μόνον για τους αθώους εκείνους και για κανέναν άλλο...